

ALV 25 september 2020

Speech Jan van Zanen

Goedemiddag beste mensen,

Beste collega's,

De afgelopen weken heb ik veel tijd geïnvesteerd om mijn nieuwe gemeente te leren kennen. Ik fietste van het Benoordenhout naar Mariahoeve, van de Schilderswijk naar het Laakkwartier, van Scheveningen naar Duindorp.

Soms lopen de wijken ongemerkt in elkaar over.

Maar ook zie je vaak verschillen, kom je in een andere wereld terecht.

De sfeer, de buurten en de gebouwen zijn in de iedere Haagse wijk of buurt weer anders.

Maar waar ik ook kom, mijn oog gaat uit naar de mensen, de inwoners van mijn stad.

Hagenaars, Hagenezen.

Nieuwkomers, expats, studenten en ouderen.

Wat hebben zij nodig?

Zijn er goede voorzieningen in de buurt?

Of ontbreken die op plekken waar er juist behoefte aan is?

Iedere wijk heeft zo zijn uitdagingen.

Door mijn verhuizing is het er nog niet van gekomen, maar normaal gesproken ga ik graag 's ochtends in alle vroegte baantjes trekken in het zwembad.

Ik mag niet klagen, want in Den Haag hebben we er meerdere.

Dat is in andere gemeenten wel anders.

In veel dorpen en steden dreigen die zwembaden gesloten te worden.

Dreigen bibliotheken dicht te moeten.

Worden openbare ruimten en plantsoenen nog maar minimaal onderhouden.

Moeten er harde keuzes worden gemaakt.

En dat doet pijn.

Als inwoner, als burgemeester en als voorzitter van onze vereniging, zou ik het graag anders zien.

Ik heb bijna mijn hele werkzame leven, met alles wat ik in me heb, voor de publieke zaak en het lokaal bestuur gewerkt, en eraan bijgedragen.

In Edam-Volendam, in Amstelveen, in Utrecht, in Den Haag, en als voorzitter van de VNG.

Ik wil, samen met anderen, dingen een stapje verder brengen.

Ga daarover in overleg, investeer in relaties, versterk de netwerken.

Altijd op zoek naar het haalbare, de balans tussen het rationele en het emotionele.

De mogelijkheden benutten die zich voordoen en voor je afspraken staan.

Ook als ze moeilijk zijn...

Ik heb geleerd dat sommige ambities waar te maken zijn en anderen niet.
En dat er ook grenzen zijn.

Ik ga voor het eindresultaat, en soms is daarvoor een compromis nodig.
Een oplossing waar alle partijen zich in kunnen vinden.
Maar er zijn momenten dat je er niet uitkomt met meebewegen.
Soms moet je aangeven dat het gewoon niet verder kan, dat er een grens is bereikt.

En dit is zo'n moment.

Die grens ligt hier.

Ik blik met u terug.
Gemeenten hebben de afgelopen jaren enorme bijdragen geleverd aan het uitvoeren van maatschappelijke opgaven.
De decentralisaties: jeugdzorg, de inzet van wijkteams in kwetsbare gezinnen.
De opvang van nieuwkomers en hun integratie.
De energietransitie, digitalisering.
Tel daar de ingrijpende coronamaatregelen van het afgelopen halfjaar bij op, en wat er wellicht allemaal nog komt.

Het zijn stuk voor stuk complexe dossiers.
Maar stuk voor stuk hebben wij ze opgepakt en uitgevoerd.
Daar mogen we trots op zijn.
Gemeenten hebben een grote, majeure prestatie geleverd.

En dan te bedenken dat we bovenop al die taken, en extra taken, te maken kregen met efficiencykortingen, de opschalingskorting en schommelende accessen.

Beste mensen, daar zit een paradox.
De paradox voor gemeenten
Gemeenten zijn zowel eerste overheid als medeoverheid.
Maar het instrumentarium past vaak niet bij deze dubbele rol.
Gemeenten krijgen steeds meer taken, maar onze positie komt steeds meer in de knel.

De kraan wordt steeds verder opengezet.
De taken blijven maar komen.
En wij maar dweilen.

En het erge is: het Rijk bemoeit zich zelfs met de manier waarop wij dweilen.

Het Rijk bepaalt te vaak hoe wij onze taken uitvoeren.
Maar dan ben je geen echte medeoverheid, met bestuurlijke vrijheid.
Dat is schijnvrijheid met bovendien een ‘rommel-maar-wat-aan-financiering.’

We zijn met zijn allen gefocust op het dweilen, maar eigenlijk zou dat niet de kwestie moeten zijn.
Het gaat erom: hoe krijgen we weer controle over die kraan?
Hoe krijgen wij weer grip op onze taken, op onze bestuurlijke autonomie?

Wij hebben duidelijkheid nodig over de rolverdeling.
Duidelijkheid én voldoende middelen.

De afgelopen periode hebben we met z'n allen intensief aandacht gevraagd voor onze positie.
Door de coronacrisis zijn bestaande financiële problemen verergerd en dreigden velen van ons zelfs kopje onder te gaan.
We hebben de noodklok geluid, daar hebben velen van ons een actieve bijdrage aan geleverd.
Dank u wel daarvoor.

De actie op 2 juli in Den Haag, voorafgaand aan het Kamerdebat over de financiële positie van gemeenten, is een goed voorbeeld.
Lokale bestuurders uit het hele land, van P10, M50, G40 en G4, stonden daar zij aan zij.
Dat heeft gewerkt.
Als we onze krachten bundelen, dan vormen we een sterk front.
Dan brengen we niet alleen onze noden en zorgen, maar ook onze wensen duidelijk voor het voetlicht.
En staan wij voor onze eensgezindheid.

Onze inzet was, en is nog steeds:

1. Een stabiele begroting, zonder grote schommelingen
2. Adequate coronacompensatie
3. Het afschaffen van de opschalingskorting, en helemaal.
4. En een structurele vergoeding van de tekorten in het sociaal domein

In de periode rond het verschijnen van de meicirculaire maakten we al afspraken met het Rijk over het vastzetten van de accessen voor 2020 en 2021.
Voor de korte termijn dempt dat de schommelingen.
Maar voor de jaren daarna lukte het niet om afspraken te maken.
Hierover zullen wij opnieuw in gesprek moeten, met het nieuwe kabinet.

Rond het uitbreken van de coronacrisis spraken we met het Rijk af dat gemeenten reëel gecompenseerd zouden worden voor de extra kosten.

En het Rijk komt die belofte na: er komt een tweede tranche voor medeoverheden van 777 miljoen.

Ook is besloten de opschalingskorting voor dit en volgend jaar te bevriezen.

Dat geeft enige lucht.

Minister Kajsa Ollongren heeft zich maximaal ingespannen.

En dat is te waarderen.

Maar we zijn er nog niet.

Er is van alles te verhapstukken.

Want wat bevroren is, kan weer ontdooien.

Genoemde besluiten gaan over de korte termijn.

U begrijpt: de 355 gemeenten hebben vervolgens behoefte aan afspraken voor de lange termijn.

Want een structurele vergoeding van de tekorten in het sociaal domein, met name vanwege de jeugdzorg en het abonnementstarief, is er nog niet.

En dan komt de herijking van het gemeentefonds er nog aan.

Een lastig dossier, waarvoor wij met elkaar een juiste invulling zullen moeten vinden.

Wat ik er al wel over wil zeggen: met een herverdeling van tekorten schieten we niets op.

De koek moet dus groter.

Want er zit een grens aan wat we kunnen.

En ik zei het al: die grens is bereikt.

Bestuurlijke vrijheid dus, in plaats van een schijnvrijheid met een rommelfinanciering.

Wij willen zélf aan die kraan draaien.

In samenspraak met het Rijk, en niet als afvoerputje van het openbaar bestuur.

Want willen wij grote opgaven kunnen uitvoeren,

Ik noem de woningbouw,

Bijdragen aan het economisch herstel,

Het behalen van de klimaatdoelstellingen,

De energietransitie in onze wijken.

Dan zullen wij daar met elkaar de schouders onder moeten zetten.

Dat kan alleen maar als we de financiën op orde hebben.

En als we samen optrekken, als gelijkwaardige partners.

Dat vragen onze inwoners ook van ons.

Ik zie, elke dag weer, hoe belangrijk uitvoering dichtbij onze inwoners is.

Want er is een groep die de weg naar de overheid niet weet te vinden.

Zij komen op tal van manieren in aanraking met de overheid en instanties van de overheid.

Dit zijn de meest kwetsbaren, en juist voor hen organiseren we het het meest ingewikkeld.

Zij zijn het overzicht kwijt.

Voor hen is de inzet van de overheid soms zelfs contraproductief.

Wij, de 355 gemeenten,

En vooral onze gemeenteraadsleden die juist in de raad zitten omdat zij iets willen betekenen en doen voor hun achterban,

Wij willen met name voor die inwoners een aanspreekpunt zijn.

Een menselijk gezicht.

Dat betekent dat we daarvoor wel de mogelijkheden moeten hebben.

Dat we zelf ook iets te zeggen moeten hebben over die uitvoering.

Daarom moeten we als één overheid, dus gemeenten en Rijk, betere afspraken maken.

Per opgave vraagt dat om maatwerk.

Wie doet wat?

En met welke instrumenten?

Het moet dichterbij de inwoners én eenvoudiger.

We moeten het gewoon goed regelen.

Maar dat kunnen we pas doen als de centen op orde zijn en we afspraken hebben gemaakt over gelijkwaardig bestuur en wederkerigheid.

Want ik zeg het nog maar een keer:

Zoals het nu gaat houden we het niet vol.

De grens is bereikt.

Eén overheid dus, en een grotere gemeentelijke bevoegdheid om de eigen taken uit te voeren.

Nieuwe, andere verhoudingen tussen Rijk en gemeenten, want die verhoudingen zijn uit het lood.

U begrijpt: zo iets is niet van de ene op de andere dag geregeld.

Het kost tijd om scheefgegroeide verhoudingen weer in balans te brengen.

Dat vraagt om zorgvuldigheid en vertrouwen.

Maar laten we alvast beginnen met betere spelregels.

Spelregels die door alle spelers in het spel bepaald en omarmd worden.
En niet door slechts één partij.

Wat mij betreft hoort bij die spelregels ook: als wij niet de middelen en bevoegdheden krijgen die we nodig hebben, dan gaan we niet in gesprek over de uitvoering van onze taken.
En al helemaal niet over nieuwe taken.

Daarnaast denk ik dat we het volgende zouden moeten overwegen:
We denken aan een structurele verandering die in wetgeving is geborgd.
Die meer balans brengt in de bestuurlijke verhoudingen.

Dat zou in elk geval de volgende aspecten moeten bevatten:

- Een betere regeling van Artikel 2 van de wet op de financiële verhoudingen: taak erbij, geld erbij. Taken en knaken gaan samen
- Een arbitrage of conflictregeling die geschillen tussen overheden kan beslechten
- Een sterkere positie van BZK bij de taaktoedeling van taken
- En sowieso versterking van de autonomie van gemeenten

Als VNG kunnen wij geen wetsvoorstellen indienen bij het parlement.
Maar via uw politieke partij, landelijk of lokaal, kunt u dat wel.

Ik vraag daarvoor uw inzet.

Collega's, het mag duidelijk zijn dat we een volle agenda hebben.
Het gaat nu echt ergens over.

Financiën op orde en een goede balans tussen Rijk en gemeenten.
Dat is onze inzet.
Dat is waar wij de grens trekken.

Want het lokaal bestuur is belangrijker dan ooit.
We hebben meer verantwoordelijkheden dan ooit.
En onze inwoners hebben ons harder nodig dan ooit.

Maar laat er geen misverstand over bestaan:
Ooit is niet ergens in de verre toekomst.
Ooit is nu.

Dank u wel.